

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2017

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Засновано у 2013 році

Рівне – 2017

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86
ББК 88

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 8 / упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне : РДГУ, 2017. – 318 с.

**Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи» включено до
Переліку наукових фахових видань України з психології**
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016, № 1222) .

Свідоцтво про державну реєстрацію: **Серія КВ № 18713-7513 Р**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г.С. Костюка.

Лєволицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти ректор Вищої педагогічної школи м. Варшава (Республіка Польща).

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Ставицький Олег Олексійович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. академіка Степана Дем'янчука.

Немеш Олена Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Павелків Р. В., доц. Корчакова Н. В.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету ім. І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №4 від 30 березня 2017 року)

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

- RAN, 2004. – 424 s.
2. Leont'ev D. A. Test smyslozhiznennykh orientacij / D. A. Leont'ev. – 2-e izd. – M. : Smysl, 2000. – 18 s.
 3. Nasledov A. D. Matematicheskie metody psihologicheskogo issledovaniya: analiz i interpretaciya dannyh / A. D. Nasledov. – SPb. : Rech', 2004. – 392 s.
 4. Praktikum po gendernoj psihologii / pod red. I. S. Klecinoj. – SPb., 2003. – 480 s.
 5. Symanjuk Je. Je. Psihologija professional'no obuslovlennykh krizisov / Je. Je. Symanjuk. – M. : Izd-vo Mosk. psihol.-soc. in-ta, 2004. – 320 s.
 6. Fetiskin N. P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitiya lichnosti i malyh grupp / N. P. Fetiskin, V. V. Kozlov, G. M. Manujlov. – M. : Izd-vo In-ta psihoterapii, 2002. – 488 s.

Rudiuk O.V. SENS-AND-ACTION' DETERMINATION OF EMOTIONAL STATES EXPERIENCED BY THE UNEMPLOYED PEOPLE IN PROFESSIONAL CRISIS

The article deals with the empirical elaboration of experience concept from the perspective of verification of its purport-activity character. In particular, the features of purport-activity determination of crisis experiencing by the unemployed are studied. The characteristics of the life purport orientations, personal self-actualization and personal attributions are defined as empirical correlates of features of purport-activity determination of crisis experiencing by the unemployed. An association between the level of intensity of crisis experiencing by the unemployed and characteristics of life purport orientations, personal self-actualization and personal attributions is detected.

Summarizing of empirical data gives grounds to claim that life purport phenomenology as well as self-actualization determines informative character of crisis experiencing by the unemployed. This may indicate that the conversion of crisis situation of professional exclusion provides actualization of self-determination processes of personal-purport sphere of the unemployed. Analysis of the survey results of the unemployed personal attributions revealed that such personal disposition as internal locus of control plays an important role in the conversion (experience) of crisis situations related to loss of employment.

It is concluded that the experience of the crisis by the unemployed has purport-activity character and it is determined by specific configuration of life purport, self-actualization and attribute personal characteristics.

Key words: *personality, unemployment, crisis, crisis experience, purport- activity character of experience, life purport orientations, personal self-actualization, personal attribution.*

УДК 159.922.8:159.923–057.875

Г.В. РУДЬ, О.І. КОСАРЄВА

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЯВУ ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ПЕРШОКУРСНИКІВ

В статті висвітлено психологічний аналіз прояву особистісних характеристик першокурсників. Досліджено, що у першокурсника ставлення до себе як детермінанта саморозвитку особистості проявляється у новій якості – як ставлення до людини, що взаємодіє з іншими людьми. Новий крок у побудові свого життєвого світу пов'язаний з тим, що людина усвідомлює себе не лише як окрему яскраву індивідуальність, а й як члена групи, комунікатора, що встановлює контакти з постійно зростаючим колом людей. Для діагностики чинників особистісного розвитку було застосовано ряд методик: функціональна проба «Історія»; визначення рівня суб'єктності (М. Ісаков); метод мотиваційної індукції Ньютона; методика «Піраміда», розроблена на основі моделі мотиваційно-потребнісної сфери А. Маслоу; проективна проба «Я-висловлювання»; проективна методика «Символічні проби».

Ключові слова: *розвиток особистості, першокурсник, особистісні характеристики, суб'єктність, рівень рефлексії, саморозвиток, самосвідомість.*

В статті представлений психологічний аналіз проявлення личностних характеристик первокурсников. Обосновано, что у первокурсника отношение к себе как детерминанта саморазвития личности проявляется в новом качестве – как отношение к человеку, который взаимодействует с другими людьми. Новый шаг в построении своего жизненного мира связан с тем, что человек осознает себя не только как отдельную яркую индивидуальность, но и как члена группы, коммуникатора, устанавливает контакты с постоянно растущим кругом людей. Для диагностики факторов личностного развития был применен ряд методик: функциональная проба «История»; определение уровня субъектности (Н. Исаков); метод мотивационной индукции Ньютона; методика «Пирамида», разработанная на основе модели мотивационно-потребностной сферы А. Маслоу; проективная проба «Я-высказывания»; проективная методика «Символические пробы».

Ключевые слова: *развитие личности, первокурсник, личностные характеристики, субъектность, уровень рефлексии, саморазвитие, самосознание.*

Постановка проблеми. Період навчання у вищому навчальному закладі для сучасної молоді людини один з найважливіших, оскільки саме у цей час відбувається її особистісне зростання та становлення, і він характеризується одночасним перебігом цілого ряду специфічних процесів, обумовлених особливостями діяльності, соціального оточення. На цьому етапі суттєвим є ставлення до обраної спеціальності та професійна

спрямованість, особистісне самовизначення, яке включає в себе формування системи особистісних цінностей і ціннісних орієнтацій, адаптацію до умов навчання і соціального середовища, засвоєння соціальних норм, цінностей та ін.

У першокурсника ставлення до себе як детермінанта саморозвитку особистості проявляється у новій якості – як ставлення до людини, що взаємодіє з іншими людьми. Новий крок у побудові свого життєвого світу пов'язаний з тим, що людина усвідомлює себе не лише як окрему яскраву індивідуальність, а й як члена групи, комунікатора, що встановлює контакти з постійно зростаючим колом людей. Однак справжнє самовизначення не закінчується саме в цей час, воно як системне новоутворення, пов'язане з формуванням внутрішньої позиції дорослої людини, виникає пізніше і є завершальним етапом онтогенетичного розвитку особистості, що характеризується не тільки розумінням самого себе – своїх можливостей і прагнень, але й розумінням свого місця в людському суспільстві і свого призначення в житті [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У філософських і психологічних дослідженнях останніх десятиріч питання суб'єктивного сприйняття життєвого шляху стає все більш актуальним (К. А. Абульханова-Славська, О. Г. Асмолов, М. А. Булатов, Є. І. Головаха, В. П. Іванов, О. О. Кронік, О. В. Лук'яченко, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, Н. Ф. Наумова, Л. В. Сохань) [1; 2; 8; 9]. Одним з основних аспектів теорії життєвого шляху є розгортання суб'єктом процесу життєтворення (Б. Г. Ананьєв, Г. О. Балл, М. Й. Боришевський, Ш. Бюлер, Є. І. Головаха, Л. Жане, О. О. Кронік, Ж. П'яже, С. Л. Рубінштейн) [1; 9]. Ранній юнацький вік – це апогей формування у особистості потреб, які пов'язані з майбутнім життям. У цьому віці структурується базис цілісного уявлення про потік життя, зв'язок минулого, теперішнього й майбутнього, про власну віддалену життєву перспективу (Є. І. Головаха, Б. Д. Єльконін, В. В. Клименко, І. С. Кон, О. О. Кронік, С. Л. Рубінштейн, М. Л. Смульсон, В. А. Соловйенко) [9].

Метою статті є висвітлення результатів експериментального дослідження особливостей генези особистісної сфери першокурсника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилось на базі Рівненського державного гуманітарного університету та Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка зі студентами першого курсу. Враховуючи специфіку дослідження, визначено найбільш оптимальний тип психодіагностичної ситуації – добровільна участь в експерименті.

Методика «Функціональна проба «Історія» застосовувалася з метою виявлення умінь та навичок студентів виконувати нескладну, однак рутинну та досить нудну роботу з підручниками або науковими тесктами. Респондентам пропонувалося три коротких параграфи історичного змісту обсягом біля трьох сторінок, в яких йшлося про держави Стародавнього Межиріччя. Зміст матеріалу виходив за межі програми, але базувався на знаннях шкільного курсу історії. Тексти історії містили в собі звичний виклад історичних фактів. Кожен параграф мав логічне завершення, але між ними був певний зв'язок. Параграфи-тексти мали хронологічну послідовність, що було не очевидним при першому прочитанні, оскільки прямої сюжетної наступності між ними не було. Це були три окремих уривки тексту не пов'язаних між собою часом і місцем історичних подій, в яких не було нічого захоплюючого і розважального [10]. Студентам пропонувалося прочитати тексти з трьома запитаннями, і дати відповіді, які містилися в самому тексті. Аналізуючи відповіді, ми враховували обсяг, підміну конкретних відповідей описами, формально-беззмістовні відписки. Оцінка виставлялася за спеціальною бальною шкалою. З метою визначення рівня суб'єктності застосовувалася методика М. Ісакова [5]. Дана методика розроблена на основі методик В. Пономарьова та К. Ріффа, Дж. Роттера, Е. Десі, Р. Райана. Методика містить шкали відповідальності, свободи, загальної рефлексії, рефлексії вибору та контролю. Також є сумарна шкала загального показника суб'єктності.

Методика Ньютена (метод мотиваційної індукції) [5]. Автор розглядає мотивацію поведінки людини в аспекті часової перспективи, яка виявляється, на відміну від просторової, тільки в ментальному плані. Ця перспектива має велику кількість різних об'єктів, що є мотиваторами, які регулюють поведінку. Студентам пропонувалося завершити речення спонукального характеру: з них 20 – позитивних та 10 – негативних індукторів. Завершення висловів аналізувалися за двома кодами: часовому та змістовому, при цьому часовий код має два показники: за календарним періодом (теперішній момент, день, тиждень, місяць, рік, декілька років, через десять років, дуже нескоро, завжди) та за періодами життя (період навчання у вузі, післявузівський період, «молода» зрілість, зрілість, старість, актуальне теперішнє, колись в житті, минуле та майбутнє). Змістовий код виявляє категорії особистості самого суб'єкта, активності, спрямованої на саморозвиток, намагання щось зробити, спілкуванні з іншими людьми та думки про них, пізнання та отримання інформації, інтересу до трансцендентальних об'єктів та явищ, матеріальних цінностей, відпочинку та розваг, страхів, сподівань, процедури тестування та беззмістовних відповідей. Методика «Піраміда», розроблена на основі моделі мотиваційно-потребової сфери А. Маслоу [6; 7]. Бланк методики містить 50 тверджень, половина з яких має позитивний характер, а половина – негативний. Кожному з п'яти рівнів (фізіологічні потреби, потреби в безпеці та захищеності, потреба в любові та прийнятті, потреба у визнанні, потреба в самоактуалізації) відповідає по п'ять позитивних та п'ять негативних тверджень, які сформульовані так, що відображають значущість певного рівня мотиваційно-потребової сфери для респондента. Методика «Я-висловлювання» є проєктивною пробою [10]. Студентам пропонувалося завершити п'ятнадцять речень, які починалися словами «я», «мені», «мене», «про мене», «зі мною», «у мене». Закінчення речень характеризують рівень розвитку самосвідомості, її вікові індивідуальні особливості, оскільки зміст «Я-висловлювання» відображає психологічний вік респондента. Символічні проби – популярна проєктивна методика, спрямована на виявлення

характеристик соціального «Я» [4]. Вона вимірює самоставлення і самоідентичність, а також ідентифікацію зі значимими іншими та особливості Я-концепції. На папері фіксувалася фізична відстань між кільцями, що означають Я та значимих інших. Відстань вимірюється в міліметрах між кільцями та підраховується кількість кілець. Відстань інтерпретується як психологічна дистанція з іншими, а розміщення Я в ряді більш складних фігур – як відносно значна диференційованість Я-концепції.

Обґрунтування отриманих результатів дослідження. Аналіз порівняльних результатів методики «Функціональні проби «Історія» свідчить, що рівненські студенти на всі три запитання відповіли краще, ніж київські. Загалом київські студенти на перше і третє запитання давали більше описових відповідей замість точних і суттєвих. Також можна відмітити труднощі в складанні хронологічної таблиці подій. Щодо показників суб'єктності, то у київських першокурсників показник за шкалою загальної рефлексії значно вищий, однак рівняни продемонстрували кращі результати за шкалою відповідальності. Відмінності у показниках функціональної проби «Історія» відображено у таблиці 1, показники суб'єктності (ЗС) – в таблиці 2.

Таблиця 1

Відмінності у показниках функціональної проби «Історія»

Регіональність дослідження	1 запитання				2 запитання				3І запитання			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Київ	2,43	0,39	0,4	0,04	2,21	0,34	0,46	0,1	3,42	0,36	0,22	0,24
Рівне	3,96	0,16	0,36	0,04	3,92	0,32	0,44	0,04	5,84	0,04	0,56	0,04
достовірність відмінностей	p≤ 0,002	p≤ 0,016			p≤ 0,001				p≤ 0,001	p≤ 0,007	p≤ 0,013	p≤ 0,036

1 – оцінка в балах за відповідь на запитання;

2 – неконкретні, описові відповіді;

3 – «зайві» вказані студентами факти або причини історичних подій, яких в тексті немає;

4 – «відписки», формальні відповіді.

Таблиця 2

Порівняльні результати показників суб'єктності

Регіональність дослідження	Показники за основними шкалами					
	відповідальність	свобода	загальна рефлексія	рефлексія вибору	контроль	ЗС
Київ	72,05	60,36	60,04	33,47	54,69	220,01
Рівно	82,52	61,24	54,08	33,68	54,64	250,28
достовірність відмінностей	p≤0,036		p≤0,049			

Результати методики мотиваційної індукції Ньютона свідчать, що студенти з РДГУ мають достовірно високі показники мотивації, пов'язаних як з їх власними особистісними рисами, так і з прагненням до саморозвитку. Щодо календарного коду, спостерігаємо незначні відмінності. Зокрема, кияни мотивовані більше своїми намірами та бажаннями, орієнтованими на одно-двомісячний інтервал. Рівняни ж проєктують майбутнє на один-два роки вперед (табл. 3, 4).

Таблиця 3

Результати методики мотиваційної індукції Ньютона

Регіональність дослідження	Показники за категорією змістового коду											
	О	СР	Д	В	П	ТР	М	Р	С	Н	Т	Б
Київ	3,05	2,46	4,34	3,42	0,52	1,87	0,8	1,44	3,02	2,54	1,98	0,57
Рівне	6,32	3,36	4,28	2,8	0,08	2,28	0,8	1,64	2,92	2,72	0,2	0,56
достовірність відмінностей	p≤ 0,000	p≤ 0,018			p≤ 0,039						p≤ 0,013	

О – мотивації, пов'язані з особистісними рисами респондента; СР – саморозвиток, самовдосконалення; Д – щось досягти, щось зробити; В – взаємодія, спілкування з іншими; П – пізнання; ТР – трансцендентальні, релігійні мотивації; М – матеріальна зацікавленість; Р – розваги та відпочинок; С – страхи і тривоги; Н – надії та сподівання; Т – ситуація тестування; Б – беззмістовні відповіді.

Таблиця 4

Відмінності в показниках методики Ньютона - календарний код

Регіональність дослідження	Показники за категоріями календарного коду									
	Т	Д	Н	М	Р	НР	НД	ДН	З	
Київ	4,9	0,38	0,62	1,43	1,3	3,82	0,36	0,71	15,07	
Рівно	5,56	0,375	0,56	0,36	2,76	3,84	0,32	0,08	14,92	
достовірність відмінностей				p≤0,005	p≤0,004					

Т – в момент тестування, в теперішній час; Д – протягом сьогоднішнього дня; Н – протягом наступного тижня; М – місяць; Р – рік; НР – декілька найближчих років; НД – десятиріччя; ДН – дуже нескоро, через багато років; З – завжди, неможливо визначити.

Потреба у фізіологічному комфорті, в прийнятті та любові оточуючих (за результатами методики «Піраміда») є дуже важливими для першокурсників із Рівного, на відміну від київських студентів (табл. 5).

Таблиця 5

Результати методики «Я-висловлювання»

Регіональність дослідження	Показники за основними шкалами				
	фізіологія	безпека	прийняття	визнання	самоактуал
Київ	9,46	10,36	13,33	12,7	14,62
Рівне	12,48	10,16	16,2	12,92	14,52
достовірність відмінностей	$p \leq 0,000$		$p \leq 0,000$		

Достовірних відмінностей за методикою «Я-висловлювання» у студентів КНУ та РДГУ не виявлено. Однак, 1,4 % студентів намагалися підкреслити свою нормативність, доброякісність або високий рівень різних людей, явищ і дій (у мене хороші друзі; у мене хороша сім'я; я добре вчився в школі т.п.); у 15,2 % респондентів домінували епатуючі висловлювання, що свідчать про бажання справити враження на експериментатора, зазначаючи, що не боїться робити різкі заяви (я вважаю, що це обстеження «ідіотське»; «я хочу піти звідси, бо я ненавиджу дурні тести» тощо); у 22,8% студентів переважали висловлювання, що акцентують увагу на зовнішніх характеристиках («я найкрасивіша»; «у мене карі очі»; «мені йде зелений колір» тощо.); для 34,2 % опитаних характерними були висловлювання, що акцентують увагу на спілкуванні, спільному проведенні дозвілля («я люблю гуляти з друзями»; «маю багато друзів»; «я думаю, що дружба – це головне в житті» тощо.); 15,2 % респондентів висловили думки, щодо внутрішніх, особистісних якостей респондента («я досить розумний»; «я мрійлива дівчина»; «я вмію бути справедливою» тощо).

Порівняльні результати методики «Символічні проби» виявили значимі відмінності: за показником самооцінки (у київських студентів значно вищий), за показником соціальної зацікавленості в друзях (переважає у рівненських студентів), за складністю фігури, з якою респондент ідентифікує своє Я (у киян більш диференційована Я-концепція) (табл. 6).

Таблиця 6

Порівняльні результати методики «Символічні проби»

Регіональність дослідження	Показники за основними шкалами									
	самооцінка	соціал. зацікавленість				ідентифікація			Я-концепція	
		батьк.	викл.	друг	я	мати	батько	друг	ряд	фігура
Київ	4,24	44,6	81,38	32,58	10,86	1,1	2,84	1,36	4,45	2,9
Рівне	3,24	40,08	84,2	49,08	10,36	1,04	2,6	1,88	1,08	1,96
Достовір-ність	$p \leq 0,004$			$p \leq 0,004$					$p \leq 0,000$	

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Експериментальне дослідження свідчить, що між першокурсниками, які живуть і навчаються у провінційному та столичному ВУЗах, існують статистично значимі відмінності за багатьма показниками особистісних властивостей, однак зазначені показники не виходять за межі нормативних. Більшим рівнем рефлексії характеризуються київські студенти, хоча вони є інфантильнішими, ніж їх ровесники. В своїх епатажних висловлюваннях вони, як властиво підліткам, вказували на те, що їм «нудно», «нецікаво брати участь у тестуванні», вони «голодні і стомились», а все, що відбувається – нісенітниця. Рівненські студенти краще відповідали на питання історичного тесту, їх цікавить можливість саморозвитку та самопізнання, однак рівень рефлексії у них нижчий. Студенти РДГУ життєві плани складають на рік або більше (на відміну від місяця чи двох у киян). В порівнянні зі столичними студентами, у рівненських більш яскраво виражена потреба у фізіологічному комфорті, а також у прийнятті оточуючими. За рівнем розвитку самосвідомості у столичних і провінційних студентів значущих відмінностей не виявлено.

Отже, провідною характеристикою саморозвитку є орієнтованість на майбутнє, особистісне й професійне самовизначення. Базовими соціально зумовленими чинниками, які детермінують психологічні й соціально-психологічні життєтворчі властивості у студентів виокремлено успішний соціальний досвід і професійне самовизначення. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у розробці та впровадженні технології психологічного супроводу студентів першокурсників. Також подальші дослідження проблеми генези особистісної сфери першокурсників можуть проводитись у напрямках, які враховують їх залежність від типу сімейного виховання, сімейного та соціального оточення, особливостей соціокультурного розвитку та інших соціальних аспектів.

Список використаних джерел

1. Байер О. О. Життєві кризи особистості : навч. посіб. / О. О. Байер. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. – 244 с.
2. Балл Г. О. Підготовка до професійної діяльності у контексті розвитку особистості / Г. О. Балл // Підготовка учнів до професійного навчання і праці / під ред. Г. О. Балла, П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. – Київ : Наук. думка, 2000. – Р. 1. – С. 7–21.
3. Бодалев А. А. Общая психодиагностика / А. А. Бодалев, В. В. Столин, В. С. Аванесов. – СПб. : Изд-во «Речь», 2000. – 440 с.

4. Елисеєв О. П. Практикум по психології личности / О. П. Елисеєв. – СПб. : Питер, 2001. – 560 с.
5. Исаков М. В. Показатели и структура субъектности: на материале становления профессиональной субъектности у студентов вузов : дис. ... канд. психолог. наук : 19.00.01 / Исаков Максим Владимирович. – М., 2008. – 242 с.
6. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 352 с.
7. Настольная книга практического психолога / сост. С. Т. Посохова, С. Л. Соловьева. – М. : АСТ: ХРАНИТЕЛЬ ; СПб. : Сова, 2008. – 671 с. ; С. 314–318.
8. Панок В. Г. Основи практичної психології : підруч. для студентів вищ. навч. закл. / В. Г. Панок, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелева та ін. – 2 вид., стер. – Київ : Либідь, 2011. – 536 с.
9. Панок В. Г. Психологія життєвого шляху особистості : монографія / В. Г. Панок, Г. В. Рудь. – Київ : Ніка-Центр, 2006. – 280 с.
10. Прихожан А. М. Психология сиротства / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых. – СПб. : Питер, 2005. – 400 с.

References

1. Bajjer O. O. Zhyttjevi kryzy osobystosti : navch. posib. / O. O. Bajjer. – Dnipropetrovs'k : Vyd-vo Dnipropetr. nac. un-tu, 2010. – 244 s.
2. Ball G. O. Pidgotovka do profesijnoi' dijalnosti u konteksti rozvytku osobystosti / G. O. Ball // Pidgotovka uchniv do profesijnogo navchannja i praci / pid red. G. O. Balla, P. S. Perepelyci, V. V. Rybalky. – Kyi'v : Nauk. dumka, 2000. – R. 1. – S. 7–21.
3. Bodalev A. A. Obshhaja psihodiagnostika / A. A. Bodalev, V. V. Stolin, V. S. Avanesov. – SPb. : Izd-vo «Rech'», 2000. – 440 s.
4. Eliseev O. P. Praktikum po psihologii lichnosti / O. P. Eliseev. – SPb. : Piter, 2001. – 560 s.
5. Isakov M. V. Pokazateli i struktura sub'ektnosti: na materiale stanovlenija professional'noj sub'ektnosti u studentov vuzov : dis. ... kand. psiholog. nauk : 19.00.01 / Isakov Maksim Vladimirovich. – M., 2008. – 242 s.
6. Maslou A. Motivacija i lichnost' / A. Maslou. – 3-e izd. – SPb. : Piter, 2008. – 352 s.
7. Nastol'naja kniga praktičeskogo psihologa / sost. S. T. Posohova, S. L. Solov'eva. – M. : AST: HRANITEL' ; SPb. : Sovo, 2008. – 671 s. ; S. 314–318.
8. Panok V. G. Osnovy praktyčnoj' psihologii' : pidruch. dlja studentiv vyssh. navch. zakl. / V. G. Panok, T. M. Tytarenko, N. V. Chepeljeva ta in. – 2 vyd., ster. – Kyi'v : Lybid', 2011. – 536 s.
9. Panok V. G. Psihologija zhyttjevoho shljahu osobystosti : monografija / V. G. Panok, G. V. Rud'. – Kyi'v : Nika-Centr, 2006. – 280 s.
10. Prihozhan A. M. Psihologija sirotstva / A. M. Prihozhan, N. N. Tolstyh. – SPb. : Piter, 2005. – 400 s.

Rud G.V., Kosareva O.I. PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF THE MANIFESTATION OF FRESHMEN'S PERSONAL CHARACTERISTICS

In the article, the psychological genesis factors of a personal freshmen sphere are presented. It is investigated that freshman attitude as a determinant of self-identity can appear in the new capacity of an attitude to the person who interacts with other people. A new step in the construction of their life in the world is due to the fact that man knows himself not only as a single bright personality but as a group member, the communicator that establishes contact with an ever-growing circle of people. For the diagnosis of personal factors were used a number of techniques: functional test "History"; determination of subjectivity (M. Isakov), motivational induction method (J. Nutten), "pyramid" technique based on motivational sphere of needs (A. Maslow), projective test "self-expression"; projective technique "symbolic test". The research took place at the Rivne State Humanitarian University and Kyiv National Shevchenko University involving the freshmen. Due to the specific study, the optimal type of psychodiagnostic situations was determined - voluntary participation in the experiment. Results of the study indicate that among freshmen who live and study in the provincial capital and universities there are statistically significant differences in many indicators of personal characteristics, but these indicators do not go beyond the standard ones. It is revealed that Kyiv students are more characterized by reflexivity, although they are more infant than their peers. In his controversial statements they indicated that they were "bored", "not interested in participating in the testing," they were "hungry and tired", and that it does not make any sense.

Rivne students were better in answering historic test, they are interested in self-development and self-knowledge, but the level of their reflection is lower. Students of Rivne State Humanitarian University build their life plans up to a year or more (while students from Kyiv university build their plans for the couple of months that are coming.). In comparison students from Rivne need more physiological comfort and to be accepted by others.

No significant differences were found in the level of consciousness of the students from capital and provincial city.

Key words: *personal development, freshman, genesis, subjectivity, the level of reflection, self-conciseness, self-awareness.*

З М І С Т

Павелків Р. В. Формування та розвиток здатності до моральної рефлексії в процесі активного соціально-психологічного навчання молодших школярів	5
Артемова О. І. Вплив рівня розвитку креативності на адаптацію студента-першокурсника.....	10
Бабій М. Ф. Важливість здібностей у вербальній взаємодії педагогів.....	14
Березюк Т. П. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів на засадах компетентнісного підходу в контексті європейського простору вищої освіти.....	18
Богдан Ж. Б., Підбуцька Н. В. Мотиваційні предиктори спрямованості особистості.....	24
Борейчук І. О., Матухно Є. В. Використання фотоспогадів у позитивній мотивації індивіда	27
Бульчик Т. І., Мушкевич М. І. Психологічні особливості особистісного та сімейного функціонування учасників АТО.....	31
Бучко В. Б. Психологічні аспекти сприймання справедливості через призму культури бідності та багатства.....	36
Бушуєва Т. В. Взаємозв'язок особистісних особливостей та копінг-стратегій жінок у період дорослішання.....	41
Веремійчук Т. А. Психологічні особливості переживання кризи студентської молоді в Україні	46
Воробійов А. М., Демчук О. О. Медіа залежність як різновид психічних відхилень.....	49
Ганкевич О. В. Вплив психотравмуючих факторів на життєдіяльність молодих та зрілих подружніх пар.....	54
Главінська О. Д. Професійне самоусвідомлення та самовизначення студентської молоді у становленні особистісної суверенності.....	59
Грипич С. Н. Розвиток професійної мотивації студентів психолого-педагогічних спеціальностей в процесі навчання у ВНЗ	63
Грицюк І. М. Арт-терапія в роботі практичного психолога з дітьми, які мають емоційні порушення.....	67
Демчук О. О., Лазарчук В. В. Життєва компетентність як підґрунтя власної життєвої і професійної успішності.....	71
Демянюк О. Б., Косарєва О. І. Модальності світосприйняття як складова індивідуальної свідомості молоді.....	75
Дучимінська Т. І., Хлівна О. М. Роль лабораторного практикуму з психодіагностики та клінічної психології у виявленні проявів особистісної безпорадності студентів.....	79
Ivashkevych E. E. Psycholinguistic aspects of comic book narration.....	84
Івашкевич Е. Унікальність особистості та структура соціального інтелекту педагога.....	88
Камінська О. В. Система засобів подолання схильності до інтернет-залежності на основі ресурсного підходу.....	92
Карковська Р. І. Деструктивні позиції осіб з близького соціального оточення щодо вдів загиблих учасників АТО.....	96
Кирилова Д. С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз.....	101
Кідалова М. М. Емоційні бар'єри студентів ВНЗ: психологічні особливості прояву в умовах адаптаційного періоду	105
Клочек Л. В. Розвиток уявлень про соціальну справедливість у дошкільному дитинстві	110
Корчакова Н. В. Егоїстична мотивація як перешкода у розвитку просоціальної поведінки підлітка	114
Котлова Л. О., Марчук К. А. Психологічні особливості творення поетичного тексту (за науковим трактатом І. Франка "Із секретів поетичної творчості").....	120
Коць М. О., Онопченко І. В., Озоровський І. В. Роль мотиваційних чинників у професійному самовизначенні підлітків з особливими потребами.....	124
Коширець В. В. Особливості надання психологічної допомоги особам з ПТСР	128
Крюкова Л. В. Критерії формування особливостей емоційної сфери молодшого школяра	133
Кряж І. В., Гранкіна-Сазонова Н. В. Довіра й емоційний інтелект як предиктори особистісного благополуччя студентів-психологів	137
Кузьмін В. В. Концептуалізація соціально-психологічних процесів виникнення, формування й розвитку спільноти дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, їх інтеграція в сучасне суспільство	143
Кулаков Р. С. Особливості впливу профільного навчання на вибір старшокласниками сфери майбутньої професійної діяльності	147
Кулакова Л. М. Психологічні особливості розуміння текстової інформації молодшими школярами в умовах навчальної діяльності	153
Лисак Н. О., Петренко Н. В. Теоретико-методологічні підходи щодо структури внутрішньоособистісного конфлікту в період юнацького студентського віку	157
Литвинчук Л. М. Оцінка індивідуальних особливостей трансперсональної поведінки залежних від опіоїдів	162
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Формування професійної ідентичності майбутніх учителів	167
Луценко О. Л., Габелкова О. Є. Конструювання методики схильності до низької фізичної активності – процедура та результати.....	171

Луцик Г. О. Чинники схильності підлітків до девіантної поведінки	175
Магдисюк Л. І. Психологічні особливості якості життя осіб з серцево-судинними захворюваннями.....	180
Mykhalchuk N. O., Yatsuryk A. O. The problem of understanding in psychology: philosophical and methodological background	184
Мушкевич М. І. Моделі організації психологічного супроводу сімей, які мають проблемних дітей	188
Назаревич В. В., Борейчук І. О. Фотографія як засіб ресурсування психоемоційного стану індивіда.....	192
Назарець Л. М. Особливості взаємодії у конфліктах та конструктивні прийоми їх подолання	197
Новік Л. О., Хупавцева Н. О. Вікові особливості становлення професійного іміджу особистості	202
Оксентюк Н. В. Мікромоменти позитивного резонансу	206
Павелків В. Р., Панасюк В. М. Прояви ознак фанатизму як соціального явища: на прикладі молодіжних субкультур	211
Петренко О. Б. Проблема самореалізації особистості у концепції М.М. Рубінштейна	215
Позднишев Є. В. Роль інструментів психотехнологій у формуванні та просуванні іміджу суб'єктів спортивної діяльності	220
Помилуйко В. Ю. Психологічні механізми розвитку ключових компетентностей у дорослому віці	225
Романюк В. Л. Дослідження психічного здоров'я особистості за рівнем тривожності	230
Рудюк О. В. Смыслодіяльна детермінація переживання кризи у безробітних.....	234
Рудь Г. В., Косарєва О. І. Психологічний аналіз прояву особистісних характеристик першокурсників	239
Савелюк Н. М. Психологічні аспекти проблеми взаємозв'язку релігійної активності та суб'єктивного благополуччя	244
Созонюк О. С. Розвиток професійного мислення майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.....	250
Ставицька О. Г., Ставицький Д. О. Динаміка змісту особистісно-мотиваційної сфери студентів за час навчання у вузі	254
Старинська Н. В. Адаптаційний потенціал як чинник професійної самореалізації особистості.....	259
Столярчук О. А. Динаміка професійного Я-образу майбутніх фахівців.....	263
Сторож О. В., Дружиніна І. А. Психологічні особливості адаптації та творчої реалізації особистості у соціумі	268
Ткаченко О. А. Аналіз факторів професійного саморозвитку як підґрунтя самопроекування учителів.....	272
Ткачишина О. Р. Психологічна безпека особистості та явища стереотипізації у сучасному інформаційному середовищі	277
Федоренко Р. П., Лех Т. Л. Аналіз особливостей ставлення сучасних підлітків до "груп смерті" та небезпечних ігор у соціальних мережах	281
Фенина О. Я. Проблема рефлексії та рефлексивності особистості у становленні професійного самоменеджменту	286
Хомич І. С. Самооцінка дитини молодшого шкільного віку як передумова забезпечення контролю за діяльністю з точки зору нормативних критеріїв.....	291
Шановал І. М. Дослідження психологічних чинників формування професійної ідентичності студентів-психологів.....	295
Шкарлатюк К. І., Сойко О. В. Медитативні казки як ресурс особистісного розвитку дитини з психофізичними порушеннями.....	300
Яцюк Н. О. Особливості морального розвитку молодших школярів у сучасних умовах	304
Відомості про авторів	312

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Упорядники:

проф. Павелків Р. В., доц. Корчакова Н. В.

Науково-бібліографічне редагування:

наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 20.04.2017 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу

Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 8 / упоряд.
Р. В. Павелків ; ред. кол. : Р. В. Павелків, В. І. Безлюдна, Н. В. Корчакова. – Рівне :
РДГУ, 2017. – 318 с.

УДК 159.9+316.6
ББК 88

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017